

XII. MAGYAR FÖLDRAJZI KONFERENCIA

A FÖLDRAJZTUDOMÁNY VÁLASZAI A KOMPLEX KÖRNYEZETI ÉS TÁRSADALMI KIHÍVÁSOKRA

VESZÉLYEK, REZILIENCIA ÉS ALKALMAZKODÓKÉPESSÉG

Többszörös természeti veszélyek (multihazards) Magyarországon – *Mezősi Gábor*

Klímareziliens közösségi energia- és vízgazdálkodási modell kidolgozása exergiaalapon a Mosonszolnok–Bábolna közötti mintaterületen – *Kozma Katalin, Torma András, Pécsinger Judit, Köteles Géza*

Önkormányzati klímastratégiák Magyarországon: mérséklés, alkalmazkodás és irányítás – *Patkós Csaba, Kürti Livia*

Hagyományos művelési módok védelme a Balaton törvény keretében – *Filepné Kovács Krisztina, Dancsokné Fóris Edina, Shi Zhen, Kutnyánszky Virág*

Kisújszállás mint kulturális tér: Identitás, közösség és fenntartható turizmus – *Vasvári Mária, Kovács Tibor*

TÖBBSZÖRÖS TERMÉSZETI VESZÉLYEK (MULTIHAZARDS) MAGYARORSZÁGON

Mezősi Gábor

Szegedi Tudományegyetem Természet- és Környezetföldrajzi Tanszék

A természeti veszély általános fogalma alatt olyan szokatlan, szélsőséges, extrém eseményt értenek, amelyek hatásukkal szélesebb értelem ökológiai és ökonómiai kárt okozhatnak. A természeti veszélyek kapcsolataik miatt gyakran nem önállóan, elkülönítetten jelentkeznek. A kapcsolódásuk lehet csak annyi, hogy azok egy időben és egy térben jelennek meg. Azaz köztük nincs ok-okozati összefüggés, párhuzamos megjelenésük esetén ezeket komplex veszélyeknek nevezik. Ha a veszélyek okszerű kölcsönhatásban vannak, akkor a többszörös veszély (multihazard) fogalom használatos, ahol meghatározható egy elsődleges és az azt kiváltó másodlagos természeti veszély. Ez a sorozat folytatódhat, további veszélyek mobilizálódhatnak és akkor a humán hatásokat még nincsenek is bekapcsolva a sorba. Az előadás Magyarországra mutatja be a többszörös természeti veszélyek eloszlását.

KLÍMAREZILIENS KÖZÖSSÉGI ENERGIA- ÉS VÍZGAZDÁLKODÁSI MODELL KIDOLGOZÁSA EXERGIAALAPON A MOSONSZOLNOK–BÁBOLNA KÖZÖTTI MINTATERÜLETEN

Kozma Katalin, Torma András, Pécsinger Judit, Köteles Géza

SZE AKMK Alkalmazott Fenntarthatóság Tanszék

A klímaváltozás térségi hatásainak vizsgálata egyre sürgetőbb a természetföldrajzilag érzékeny, ökológiailag értékes, ám társadalmi és gazdasági szempontból is terheft régiókban. A HU-RIZON program keretében megvalósuló teljes kutatás célja egy olyan integrált, exergia-alapú és automatizált modellezési és döntéstámogatási rendszer kifejlesztése, amely képes a klímakockázatok számszerűsített értékelésére és ezáltal hozzájárul egy adott térség klímarezilienciájának növeléséhez.

A kiválasztott pilottérület, a Mosonszolnok–Bábolna közötti térség, a Szigetköz „ökológiai folyosója”, mely vízgazdálkodási szempontból kiemelten érzékeny, valamint gazdag biodiverzitással és komplex erőforrás-használati mintázatokkal rendelkezik. A mintaterület kiválasztása egy olyan sokszempontú értékelési rendszer alapján történt, amely figyelembe vette a térség településszerkezetét, demográfiai jellemzőit, vízgazdálkodási adottságait, természeti értékeit, valamint energetikai és infrastrukturális feltételeit. A terület gazdag felszíni és felszín alatti vízkészletei, a magas biodiverzitás, a decentralizált mezőgazdasági gyakorlatok, valamint a megújuló energiaforrások kihasználtságának változatossága különösen alkalmassá teszik a térséget arra, hogy egy exergiaalapú, klímareziliens energiaközösségi modell pilotalkalmazásának helyszíné legyen.

A kutatás tudományos újdonsága, hogy az exergia mint energiahasznosítási mérőszám nem csupán technológiai, hanem térbeli és társadalmi kontextusban is értelmezésre kerül. A várható eredmények között szerepel egy adaptív, lokális szükségletekre hangolt erőforrás-gazdálkodási modell, amely alkalmas a regionális energia- és klímapolitikai döntések tudományos megalapozására. A projekt interdiszciplináris megközelítése – a földrajztudomány, a vízgazdálkodás, az energetikai decentralizáció, a klímavédelem, a földrajzi érzékenységi és a társadalmi részvétel ötvöztetésével – hozzájárul a rezilienciatervezés térségi szintű újragondolásához. A projekt várható eredményei között szerepel a regionális exergiaáram-térképezés, a természetalapú megoldások hatékonysági vizsgálata, valamint egy adaptív, közösségi energia- és vízgazdálkodási modell kidolgozása. A kutatás hozzájárul a földrajztudomány és a klímaadaptáció integrált megközelítésének erősítéséhez és egyúttal modellt kínál hasonló természeti adottságú régiók fenntartható fejlődéséhez.

ÖNKORMÁNYZATI KLÍMASTRATÉGIÁK MAGYARORSZÁGON: MÉRSÉKLÉS, ALKALMAZKODÁS ÉS IRÁNYÍTÁS

Patkós Csaba, Kürti Livia

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Földrajz és Környezettudományi Intézet

A helyi és regionális önkormányzatok kulcsszerepet játszanak az éghajlati kihívások kezelésében, valamint a globális és nemzeti éghajlat-politikák alulról szerveződő fellépéssel való áthidalásában. Európában a Polgármesterek Szövetsége kezdeményezés keretét biztosított a helyi önkormányzatok integrálásához az éghajlatváltozás mérséklésére, az ahhoz való alkalmazkodásra és a lakosság tudatosságára irányuló erőfeszítésekbe. A fenntartható energia- és éghajlat-politikai cselekvési tervek (SECAP-ok) a helyi szakpolitikák kidolgozásának széles körben elfogadott eszközei.

Magyarországon az önkormányzati klímapolitika nem kötelező, mégis sok önkormányzat önkéntesen dolgozott ki klímastratégiát, amelyet az EU 2050-re kitűzött szén-dioxid-semlegességi céljaira vonatkozó nemzeti kötelezettségvállalások ösztönöztek. Ezek a stratégiák jelentősen eltérnek egymástól, az európai szabványok betartásától a kifejezetten magyar megközelítésekig.

Az előadás két szemszögből vizsgálja a magyar önkormányzati klímastratégiákat. Először statisztikai elemzés értékeli a tervezett intézkedéseket, az éghajlatváltozás mérséklése és az alkalmazkodás közötti pénzügyi elosztást, valamint a végrehajtási ütemterveket. Másodszor, feltárják az irányítási szempontokat, beleértve a helyi nem kormányzati szervezetek szerepét és a polgárok részvételét e stratégiák létrehozási és végrehajtási szakaszában.

A kvantitatív és kvalitatív módszerek kombinálásával ez az elemzés rávilágít az önkormányzatok sokrétű megközelítésére az éghajlat-politika terén, az erőforrások rangsorolására és a kezdeményezések sikerét alakító kormányzási dinamikára. Az eredmények értékes betekintést nyújtanak a szakpolitikai tervezés és a részvételi kormányzás kölcsönhatásába, tanulságokkal szolgálva a városi ellenálló képesség és egészség helyi éghajlati stratégiákon keresztüli javításához.

HAGYOMÁNYOS MŰVELÉSI MÓDOK VÉDELME A BALATON TÖRVÉNY KERETÉBEN

Filepné Kovács Krisztina, Dancsokné Fóris Edina, Shi Zhen, Kutnyánszky Virág
Magyar Agrár és Élettudományi Egyetem

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Magyarország legnépszerűbb üdülőtérülete, ahol Közép-Európa legnagyobb édesvízi tava található. A tájat a Balaton-felvidék vulkanikus kúpjai, hagyományos szőlőtérületei és gyümölcsösök teszik egyedivé. Több mint egy évszázada vonzza a régió a turistákat, már a szocializmus alatt megindult a tájváltozás, de különösen 1990 után sok szőlőtérületet- és gyümölcsösöt felhagytak, üdülő területté alakítottak. Rohamosan nőtt a beépített területek aránya elsősorban a part mentén, ami veszélyeztette a tó ökológiai egyensúlyát. A szuburbanizációs nyomás azonban hamarosan elérte a háttértelepüléseket is. Nagyon sok kutatás foglalkozott a partmenti területek átalakulásával, viszont sokkal kevesebb figyelem fordult eddig a háttérterületek földhasználati változásainak vizsgálatára.

Kutatásunk fókuszja a kiemelt térség területrendezési tervének, a Balaton törvény hatásainak értékelése (1990-2018). A 2000-es Balaton-törvény (BKÜRT) egy pionír jellegű szabályozás volt, amelynek célja a tó vízminőségének javítása, védeleme, a hagyományos tájkarakter megőrzése és az urbanizáció megfékezése volt és az addigi gyakorlathoz képest szigorú szabályokat hozott.

A Corine Land Cover (CLC) adatbázist használtuk elemzésünkhöz, amely az 1990 és 2018 közötti évekre terjedt ki, hét típusba soroltuk a felszínborítási formákat: mesterséges/városias, közlekedési, szőlő, gyümölcsös, szántóföld, gyepek és vízfelületek. Elemeztük a felszínborítás változásait, és a tendenciákat összevetettük a Balaton törvény szabályozási övezeteivel, annak érdekében, hogy feltárjuk, mennyiben volt sikeres a törvény a hagyományos művelési módok védelmét illetően. A regionális lépték mellett két fókuszterületen a helyi szabályozás lehetőségeit is feltártuk. Eredményeink rávilágítanak a régió földhasználati szabályozásának kihívásaira és korlátaira.

KISÚJSZÁLLÁS MINT KULTURÁLIS TÉR: IDENTITÁS, KÖZÖSSÉG ÉS FENNTARTHATÓ TURIZMUS

Vasvári Mária¹, Kovács Tibor²

¹*Debreceni Egyetem, Tájvédelmi és Környezetföldrajzi Tanszék*

²*Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem*

A 21. század városi fejlődési trendjeiben egyre nagyobb jelentőséget kap a kultúra, mint gazdasági erőforrás és identitásképző tényező, különösen a periférikus térségek esetében. Az élményalapú kultúrafogyasztás és a helyi értékek turisztikai hasznosítása a kisebb városok számára is új lehetőségeket nyit meg. Kisújszállás, mint tipikus alföldi mezőváros, számos olyan örökséggel és közösségi aktivitással rendelkezik, amely indokolttá teszi kulturális alapú turizmusföldrajzi vizsgálatát.

Célunk Kisújszállás kulturális erőforrásainak feltérképezése, a nagykun identitás turisztikai újraértelmezése, valamint annak bemutatása, hogyan járulhat hozzá a helyi közösség kulturális aktivitása a város fenntartható turizmusfejlesztéséhez és társadalmi kohéziójához. Vizsgáljuk, hogy miként válhat a város a posztmodern élményszektorban egyfajta „rejtett kulturális központtá”. A kutatás során kvalitatív és kvantitatív módszertant egyaránt alkalmaztunk. Dokumentumelemzéssel (helyi stratégiák, értéktárak, turisztikai kiadványok), félig strukturált interjúkkal (önkormányzati, intézményi és civil szereplőkkel), helyszíni értéktérképezéssel és attrakció-elemzéssel tártuk fel a kulturális turizmus lehetőségeit. Vizsgáltuk a turisztikai infrastruktúra állapotát, a közösség hozzáállását, valamint a kulturális identitás marketingbeli megjelenését is.

Kisújszállás kulturális kínálata – közel 160 helyi értéktári tétellel, aktív civil hagyományörzéssel és rendezvényszervezéssel – meghaladja a városméretéből adódó lehetőségeket. Eredményeink alapján látható, hogy például 2023-ban 86 371 fő vett részt kulturális programokon, amivel a város a vármegyei rangsor második helyén áll Szolnok után. Kiemelkedő, hogy a 2025-ös városi rendezvénytár 171 eseményt tartalmaz, szinte minden másnapra találhat magának az ember kulturális programot. A könyvtári beiratkozók száma alapján Kisújszállás az ötödik legaktívabb kulturális közösség a megyében. Ezek a mutatók a helyi társadalmi kohéziót és a kultúra iránti elköteleződést is jelzik. A vizsgálat eredményeként olyan kulturális turizmusfejlesztési javaslatcsomagot készítünk, amely figyelembe veszi a helyi értékeket, a város rezilienciáját és a fenntarthatóság szempontjait is. A tervezési folyamatot SWOT-analízis is támogatja.